

Наталія Ошуркевич

ORCID iD 0000-0001-5645-1925

молодший науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії освітології,
Київський університет імені Бориса Грінченка,
вул. Тимошенка, 13-б, 04212 Київ, Україна,
n.oshurkevych@kubg.edu.ua

ГЕНЕЗА ТА СУТНІСНИЙ ЗМІСТ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

У статті розкрито сутність поняття «професійне самовизначення особистості» та суміжних понять; проаналізовано генезу поняття «професійне самовизначення особистості»; розглянуто підходи до визначення сутності професійного самовизначення особистості; акцентовано увагу на професійному самовизначенні особистості як багатокомпонентному явищі, що перебуває у взаємозв'язку з професійним розвитком та становленням особистості.

Проаналізовано вітчизняні та зарубіжні наукові джерела; з'ясовано, що в працях провідних дослідників простежується підвищений інтерес до проблеми професійного самовизначення та виокремлено провідні теорії професійного самовизначення особистості.

Ключові слова: особистість; професійне самовизначення; професійне самовизначення особистості; професія; самовизначення.

<https://doi.org/10.28925/2078-1687.2018.4.4349>

Вступ. Сучасний світ мінливий та непевний, а тенденції розвитку освіти протягом життя й безперервної освіти, соціальні, економічні, культурні та технологічні виклики наголошують на важливості вибору професії та майбутньої трудової діяльності особистості. Соціально-економічна ситуація, що склалась, сприяє появі нових викликів для фахівців, а отже професійна компетентність сучасної людини є основою професійного успіху. Поступовий перехід до сучасного інформаційного суспільства змінює головні потреби та структуру ринку праці, а також кваліфікаційні вимоги до фахівців.

Сучасні вимоги ринку праці зосереджені на якості підготовки кваліфікованих фахівців, подоланні розриву між рівнем теоретичних знань і практичними навичками їх застосування, високому рівні професійної компетентності, вмінні критично мислити та здатності застосовувати сучасні спеціальні знання з певної галузі виробництва. Саме тому вибір професії стає надзвичайно важливим етапом розвитку особистості. У свою чергу, проблема вибору професії тісно пов'язана з проблемою професійного самовизначення особистості.

Психологічні та педагогічні дослідження про-

фесійного самовизначення особистості проводились у кількох напрямках. У контексті нашого дослідження найбільший інтерес представляє науковий доробок вітчизняних та зарубіжних вчених: О. Арцишевської, Г. Балла, І. Баріхашвілі, Л. Божович, Е. Гінзберга, Д. Голланда, Д. Закатнова, О. Капустіної, Є. Клімова, Г. Костюка, В. Лозовецької, А. Маслоу, Р. Мотрук, П. Перепелиці, К. Платонова, Н. Побірченко, М. Пряжнікова, В. Рибалки, В. Синявського, О. Скрипченка, Д. Сюпера, М. Тименка, Б. Федоришина, С. Фукуями.

На наш погляд, сьогодні відсутній універсальний теоретико-методологічний підхід до здійснення всебічної оцінки та характеру професійного самовизначення особистості. Складність такої оцінки пов'язана з широким розумінням означеного феномена, що спостерігається у низці наукових підходів та поєднанні предметної сфери професійного самовизначення з іншими поняттями. У зв'язку з цим актуального значення набуває дослідження генези та сутності поняття «професійне самовизначення особистості».

Мета статті – окреслити дефініційне поле та проаналізувати теоретичне підґрунтя професійного самовизначення особистості.

Формулювання базового поняття «професійне самовизначення особистості» та суміжних понять. Комплексний характер та багатоаспектність поняття «професійне самовизначення особистості» дозволяють визначити певне коло суміжних понять, зокрема «професія», «особистість», «самовизначення», «професійне самовизначення».

Відомий російський психолог Є. Клімов (1998), досліджуючи питання професійної діяльності, у своїй праці запропонував кілька підходів до визначення поняття «професія»:

- галузь докладання зусиль людини, в якій людина здійснює свої трудові функції;
- спільність людей, зайнятих певного роду трудовими функціями;
- підготовленість, тобто знання, вміння, навички, завдяки яким людина може виконувати певні трудові функції;
- діяльність, робота професіонала, тобто розподілений у часі процес реалізації трудових функцій.

Зважаючи на дослідження Є. Клімова (1998), поняття «професія» будемо розглядати як галузь та процес виконання особистістю певної трудової діяльності, причому особистість володіє необхідними знаннями і навичками для виконання трудових функцій, а також об'єднання групи людей для виконання однотипної трудової діяльності.

Хоч і дуже популярна серед науковців, проблема особистості, на сьогоднішній день, не має єдиного загального визначення поняття «особистість». З точки зору педагогіки і психології «особистість» – це певне поєднання психічних (включаючи психофізіологічні і соціально-психологічні) властивостей: спрямованості (потреби, мотиви, інтереси, світогляд, переконання тощо), рис темпераменту й характеру, здібностей, особливостей психічних процесів (відчуття, сприймання, пам'яті, мислення, уяви, уваги, емоційно-вольової сфери) (Український педагогічний словник, 1997, с. 243).

Нам близький підхід академіка Г. Костюка (1988), який зазначав, що особистість є складною цілісною системою, здатною до саморегуляції, самопідтримки, самовідтворення і самовдосконалення. Як цілісна система, особистість одночасно є складовою іншої, значно більшої системи – людського індивіда. Автор зауважував, що становлення особистості – це процес, що саморозвивається, рухається від нижчих до вищих рівнів розвитку, де

зовнішні чинники впливають через внутрішні умови. У процесі свого розвитку особистість через власну діяльність прагне саморозвитку та самовдосконалення, що відбувається в процесі ігрової, навчальної та трудової діяльності. Таке прагнення є закономірним проявом розвитку особистості на певному етапі, як правило – у підлітковому віці. На цьому етапі особистість виступає суб'єктом власного розвитку, що свідомо обирає життєвий шлях та напрямок професійної діяльності (с. 115).

Підтримуючи ідею цілісності і саморозвитку Г. Костюка, С. Максименко (2006) зазначає, що особистість – це форма існування психіки людини, яка являє собою цілісність, здатну до саморозвитку, самовизначення, свідомої предметної діяльності і саморегуляції, та має свій унікальний і неповторний внутрішній світ (с. 40).

Процеси психологічних особливостей розвитку особистості були предметом вивчення Р. Бернса, Л. Божовича, Л. Виготського, Д. Ельконіна, Е. Еріксона, О. Леонтєва та ін. Р. Бернс, досліджуючи закономірності розвитку особистості в юному віці, зазначав, що типові для юного віку внутрішні конфлікти й стреси пов'язані передусім з необхідністю руйнування тих емоційних зв'язків, що склались у дитинстві, і з формуванням нових відносин, на перше місце висуваються проблеми «пошуку ідентичності» і «формування глобальної Я-концепції». Формування образу «Я» особистості досліджувалося І. Коном та А. Мудриком (Закатнов, 2012, с. 10).

Серед дослідників існує певна неодностайність щодо тлумачення поняття «самовизначення». Великий тлумачний словник сучасної української мови (2005) наводить визначення поняття «самовизначатися» – знаходити, визначати своє місце в житті, в суспільстві; усвідомлювати свої класові, політичні, національні та інші інтереси (с. 1287).

На думку О. Арцишевської (2013), самовизначення людини – це процес і результат визначення нею самої себе через усвідомлення своїх якостей і властивостей, своєї неповторності, відмінності та схожості з іншими людьми, істотами та предметами, свого місця у світі, своїх становища й ролі в суспільстві, свого призначення в житті для само-регуляції своєї діяльності й формування адекватного ставлення до навколишньої дійсності, інших людей та самої себе. Це також процес і результат свідомого вибору

людиною певних відносин, поведінки, способу дій, шляхів та напрямів розвитку в умовах їх альтернативності (с. 10).

Український педагог і дослідник професійної кар'єри Д. Закатнов (2012) приділив значну увагу дослідженню самовизначення. Автор наголошує, що у психолого-педагогічній літературі термін «самовизначення» вживається в різних значеннях: «говорять про самовизначення особистісне, соціальне, життєве, професійне, моральне, сімейне, релігійне тощо. При тому навіть під ідентичними термінами найчастіше мається на увазі різний зміст». Д. Закатнов пропонує розмежувати соціологічний і психологічний підходи до самовизначення, щоб запобігти змішуванню цих підходів та привнесенню специфічного соціологічного підходу в психологічне дослідження і, як наслідок, втрати власне психологічного змісту. Далі дослідник визначає проблему самовизначення як основну проблему «взаємодії індивіда і суспільства, у якій як у фокусі висвітлюються основні моменти цієї взаємодії: соціальна детермінація індивідуальної свідомості і роль власної активності суб'єкта в цій детермінації» (с. 20).

У наукових дослідженнях Р. Бернса, І. Беха, М. Гінзбурга, Е. Діксона, І. Кона, П. Шавири та ін., присвячених проблемам самовизначення молоді, поняття «самовизначення» авторами пов'язується з процесами «пошуку себе», «відкриття Я», «усвідомлення Я», оскільки саме формування образу «Я» (або «Я-концепції») у юнацькому віці виступає психологічною основою для подальших процесів самовизначення. Разом з тим, необхідність формування в особистості «Я-концепції», на думку М. Пряжнікова, зумовлена характером і змістом професійної діяльності людини, цілісним ставленням до світу, в тому числі до самої себе.

Розглядаючи проблему самовизначення, А. Маслоу (1997) вживає термін «самоактуалізація». На його думку, потреба в самоактуалізації своїх можливостей і здібностей властива здоровій людині і проявляється прагненням до самовдосконалення, самореалізації та намаганням реалізувати себе у важливій справі.

Багатоаспектність феномену «професійне самовизначення» призводить до різного тлумачення цього поняття науковцями. Сучасна педагогічна наука (Український педагогічний словник, 1997) поняття «професійне

самовизначення» тлумачить як «процес прийняття рішення особистістю щодо вибору майбутньої трудової діяльності. Професійне самовизначення полягає в усвідомленні особистості себе як суб'єкта конкретної професійної діяльності та передбачає самооцінку людиною індивідуально-психологічних якостей і зіставлення своїх можливостей з психологічними вимогами професії до спеціаліста» (с. 275).

Досліджуючи означене поняття, Е. Зеєр (2003), зазначає, що «професійне самовизначення» є активним і довготривалим процесом вибору професії, також це емоційне ставлення особистості до свого місця в світі професій. На думку автора (Зеєр, 2003), різноманітні соціально-економічні умови та міжособистісні відносини впливають на професійне самовизначення особистості, але провідне значення все ж належить самій особистості, її активності, відповідальності за своє становлення. Професійне самовизначення виступає важливим фактором самореалізації особистості не лише в конкретній професії, а й в культурі загалом. Постійний пошук свого місця в світі професій дозволяє особистості знайти галузь діяльності для власної реалізації. Окрім цього, професійне самовизначення передбачає в проблемних ситуаціях прояв власної позиції та творчості.

Досліджуючи професійне самовизначення з позицій психологічної науки, Є. Клімов (2004) дає таке визначення: «це діяльність людини, що набуває цінності залежно від етапу її розвитку як суб'єкта трудової діяльності» (с. 26).

У багатьох сучасних дослідженнях професійне самовизначення розглядається як процес, що триває протягом трудового життя людини. М. Пряжніков (1996) доводить, що сутність професійного самовизначення полягає в самостійному та усвідомлену пошуку змісту в уже обраній трудовій діяльності, а також у всій життєдіяльності в конкретній культурно-історичній та соціально-економічній ситуації. Головною метою професійного самовизначення є «поступове формування внутрішньої готовності до усвідомленої і самостійної побудови, корекції і реалізації перспектив власного розвитку (професійного), готовності самостійно знаходити особистісно значущі смисли в конкретній професійній діяльності» (с. 54).

Д. Закатнов (2012) під поняттям професійного самовизначення розуміє «процес самореалізації

особистості в професійній діяльності на основі найбільш повного використання своїх здібностей й індивідуально- психологічних можливостей» (с. 34).

Г. Костюк розглядає професійне самовизначення як процес, що проходить кілька вікових етапів, починаючи з дошкільного періоду. З цією думкою погоджується Д. Закатнов (2012), який вважає, що «професійне самовизначення не закінчується вибором професії, а триває впродовж усього активного життя людини» і пов'язує це зі зміною людиною професійної діяльності (через різноманітні особисті причини) та розвитком професій або їх зміни, збагачення змісту професії (вимагає від людини перепідготовки або підвищення кваліфікації).

Узагальнюючи наукові дослідження, можемо виділити наступні підходи до професійного самовизначення:

- як моменту вибору професії;
- як компонент особистісного новоутворення старшого шкільного віку, тобто особистісного самовизначення;
- як тривалого процесу освоєння професії й самореалізації в ній.

Підсумовуючи результати аналізу змісту вище зазначених понять, пропонуємо таке робоче визначення поняття «професійне самовизначення особистості»: це продовжений у часі, динамічний і поетапний процес самопізнання та професійного вибору, на який впливають зовнішні та внутрішні чинники суб'єкта.

Професійне самовизначення особистості в психолого-педагогічних та соціологічних дослідженнях. У вітчизняних та зарубіжних наукових джерелах інтерес до проблеми професійного самовизначення особистості простежується з 70-х років ХХ століття. Проблему професійного самовизначення у зв'язку з життєвими перспективами особистості і плануванням майбутнього вивчали Л. Божович, М. Гінзбург, Є. Головаха, А. Мудрик, Л. Рубінштейн; у контексті проблем розвитку особистості її розглядали К. Альбуханова-Славська, Є. Климов, М. Пряжников, М. Тітма, П. Шавир; крізь призму соціального самовизначення досліджували означену проблему Т. Афанасьєва, М. Журавльова, О. Ледньова та Д. Фельдштейн.

З позицій теорій професійного розвитку особистості професійне самовизначення розглядалося В. Бадровим, Є. Зеером,

К. Марковою, Т. Кудрявцевим і іншими дослідниками.

Проблема «Я-концепції» як фактор професійного самовизначення особистості відображена в роботах М. Гінзбурга, Є. Головахи, М. Пряжнікова, С. Чистякової, П. Шавира.

Психологічну готовність до життєвого самовизначення та до вибору майбутньої професії в юнацькому віці досліджували Г. Абрамова, І. Дубровіна, І. Кулагіна, В. Колоцький, І. Кон, О. Скрипченко, Л. Долинська.

Дослідження професійного самовизначення у контексті розгортання суб'єктності, що передбачає формування ціннісно-сислової сфери майбутнього фахівця, проводили Б. Ананьєв, Л. Божович, О. Бондаренко, М. Єрмолаєва, З. Карпенко, Г. Радчук, С. Рубінштейн, Т. Титаренко, Н. Шевченко та ін.

Серед зарубіжних науковців теорії професійного самовизначення досліджували А. Адлер, У. Мозер, К. Хорні та З. Фройд (психодинамічні теорії професійного самовизначення), Е. Берн (сценарна теорія), Е. Гінзберг (теорія компромісу з реальністю), А. Маслоу (професійне самовизначення як важлива складова соціально-психологічної зрілості людини), Е. Роу (теорія батьківських установок), Д. Сьюпер (теорія професійного розвитку), Д. Голланд (типологічна теорія).

Початок професійного консультування та надання допомоги з метою професійного самовизначення особистості в країнах Європи та Північної Америки відноситься до перших років ХХ ст. Дуже відомою є діяльність американського педагога і соціолога Ф. Парсонса, який у 1908 р. відкрив профконсультаційний центр та почав надавати допомогу з професійного самовизначення. У той же час виникають перші приватні служби з професійного консультування у країнах Європи. У свою чергу, розвиток системи професійного консультування у світі спричинив поширення нових концепцій та теоретичних підходів до професійного самовизначення особистості. Серед концепцій, що мають різний теоретичний напрямок та набули популярності можна виділити традиційний (диференційно-типологічний), структурно-поведінковий, інституційний, когнітивно-мотиваційний та біографічний підходи. Варто також зазначити, що особливості та змістовне наповнення дефініції «професійне самовизначення особистості» у зарубіжних наукових працях розглядається

в структурі концепту «кар'єра» та «кар'єрний розвиток».

Традиційний підхід до професійного самовизначення сформувався на початку ХХ ст. у роботах Ф. Парсонса, Г. Мюнстенберзі, Г. Богента та знайшла свою сучасну реалізацію у типологічній теорії Д. Голланда, який розробив типологію особистості, професій і професійного середовища та опитувальник професійних уподобань.

У межах структурно-поведінкового підходу виділяють типи кар'єр, зразки професійної поведінки, що приводять у різного ступеня до професійного успіху, картини максимальної продуктивності та її спадів в різні вікові періоди життя.

Інституційний підхід пов'язаний з необіхевіоризмом, його представники ставляться до професії як різновиду соціальної ролі. У психології праці вирізняють соціально-психологічну концепцію латентних функцій праці, яку розробила М. Яхода; концепцію «драматургічного підходу» до вивчення соціальних взаємодій Е. Гофмана; «вітамінну» модель П. Ворра, що вивчав соціальні ролі та середовища, які впливають на професійну поведінку особистості.

Когнітивно-мотиваційний підхід об'єднує теорії професійного самовизначення особистості на основі когнітивної психології, серед яких теорії прийняття кар'єрних рішень Д. Тідемана та Р. О'Хара, а також інші концепції таких вчених як Д. Дозьє, М. Зелігман, Р. Лазарус, Д. Летек, А. Роу, Л. Сонді, Н. Фізер.

Непересічну теоретично-практичну значущість має концепція професійного розвитку (Е. Гінзберг, Д. Сюпер, М. Бон, Д. Крайтс і ін.). Д. Сюпер ввів поняття кар'єрної

адаптивності для опису явищ професійного розвитку протягом життя людини. Окрім концепції Д. Сюпера, біографічний підхід об'єднує теорії біографічних передумов і наслідків нестабільної кар'єри (Г. Елдера і А. Каспі), фінляндські дослідження професійного розвитку та праці Н. Гармезі та М. Раттера.

Отже, короткий ретроспективний огляд теоретичних напрямків та концептуальних підходів до професійного самовизначення не може в повній мірі назвати всіх науковців та їх теорії пов'язані з професійною діяльністю людини, проте дозволяє простежити розвиток проблеми професійного самовизначення особистості.

Висновки. Сучасний соціально-економічний стан в Україні та світі активізував проблему професійного самовизначення особистості. У результаті аналізу наукових праць вітчизняних та зарубіжних дослідників з означеної проблеми, приходимо до висновку, що відсутня єдина теорія в розумінні процесу професійної самовизначення особистості. Психологи, педагоги та соціологи накопичили багатий досвід, розробляючи різні концепції та теоретичні підходи до розуміння проблеми професійного самовизначення особистості. Все це вказує не лише на складність та багатокомпонентність феномену «професійне самовизначення особистості», а й на його тісний зв'язок із особистісним самовизначенням людини, її самореалізацією, самоактуалізацією та самопізнанням у професійній діяльності.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні ефективних соціально-педагогічних умов та системи роботи з активізації професійного самовизначення учнівської молоді.

Література

- Арцишевська О. Сутнісний аналіз самовизначення людини. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Філософські науки*. 2013. № 11. С. 9–12.
- Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. 1728 с.
- Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 376 с.
- Закатнов Д. О. Технології підготовки учнівської молоді до професійного самовизначення: монографія. Київ: Педагогічна думка. 2012. 160 с.
- Зеер Э. Ф. Психология профессий. Москва: Академический Проект; Екатеринбург: Деловая книга, 2003. 336 с.
- Лозовецька В. Т. Професійна орієнтація молоді в умовах сучасного ринку праці. Київ: ІПТО НАПН України, 2012. 157 с.
- Максименко С. Д. Генеза здійснення особистості. Київ: Видавництво ТОВ «КММ», 2006. 240 с.
- Климов Е. И. Введение в психологию труда. Москва: ЮНИТИ, 1998. 182 с.
- Костюк Г. С. Избранные психологические труды. Москва: Педагогика, 1988. 304 с.

- Маслоу А. Г. Дальние пределы человеческой психики. Санкт-Петербург: Евразия, 1997. 430 с.
- Пряжников Н. С. Профессиональное и личностное самоопределение. Москва: Институт практической психологии, 1996. 256 с.

References

- Arcyshevsjka, O. (2013). Sutnisnyj analiz samovyznachennja ljudynty [Essential analysis of human self-determination]. *Naukovyj visnyk Shkhidnojevropejsjkogho nacionaljnogho universytetu imeni Lesi Ukrajinky. Filosofsjki nauky*, 11, 9–12 (ukr).
- Busel, V. T. (Ed.) (2005). *Velykyj tlumachnyj slovnyk suchasnoji ukrajinsjkoji movy [Great explanatory dictionary of modern Ukrainian language]*. Kyiv; Irpin, Ukraine: Perun (ukr).
- Ghoncharenko, S. (1997). *Ukrajinsjkyj pedagoghichnyj slovnyk [Ukrainian Pedagogical Dictionary]*. Kyiv, Ukraine: Lybid (ukr).
- Zakatnov, D. O. (2012). *Tekhnologhiji pidghotovky uchnivsjkoji molodi do profesijnogho samovyznachennja: monohrafija [Technologies for preparing students for professional self-determination: monograph]*. Kyiv, Ukraine: Pedagoghichna dumka (ukr).
- Zeer, Je. F. (2003). *Psihologija professij [Psychology of professions]*. Moscow, Russia: Akademicheskij Proekt; Ekaterinburg, Russia: Delovaja kniga (rus).
- Lozovecjkja, V. T. (2012). *Profesijna orijentacija molodi v umovakh suchasnogho rynku praci: Monohrafija [Professional orientation of young people in the modern labor market: Monograph]*. Kyiv, Ukraine: IPTO NAPN Ukrayini (ukr).
- Maksymenko, S. D. (2006). *Gheneza zdijsnennja osobystosti [Genesis of personality]*. Kyiv, Ukraine: Vydavnyctvo TOV «KMM» (ukr).
- Klimov, E. I. (1998). *Vvedenie v psihologiju truda [Introduction to the psychology of labor]*. Moscow, Russia: JuNITI (rus).
- Kostjuk, G. S. (1988). *Izbrannye psihologicheskie trudy [Selected psychological works]*. Moscow, Russia: Pedagogika (rus).
- Maslou, A. G. (1997). *Dalnie predely chelovecheskoj psihiki [The distances of the human psyche]*. Saint Petersburg, Russia: Evrazija (rus).
- Prjazhnikov, N. S. (1996). *Professionaľnoe i lichnostnoe samoopredelenie [Professional and personal self-determination]*. Moscow, Russia: Institut praktičeskoj psihologii (rus).

ГЕНЕЗИС И СУЩНОСТНОЕ СОДЕРЖАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО САМООПРЕДЕЛЕНИЯ ЛИЧНОСТИ

Ошуркевич Наталия, младший научный сотрудник научно-исследовательской лаборатории освитологии, Киевский университет имени Бориса Гринченко, ул. Тимошенко, 13-6, 04212 Киев, n.oshurkevych@kubg.edu.ua

В статье раскрыта сущность понятия «профессиональное самоопределение личности» и смежных понятий; проанализирован генезис понятия «профессиональное самоопределение личности»; рассмотрены подходы к определению сущности профессионального самоопределения личности; акцентировано внимание на профессиональном самоопределении личности как многокомпонентном явлении, которое находится во взаимосвязи с профессиональным развитием и становлением личности.

Проанализированы отечественные и зарубежные научные источники, выяснено, что в работах ведущих исследователей прослеживается повышенный интерес к проблеме профессионального самоопределения, а также выделены ведущие мировые теории профессионального самоопределения личности.

Ключевые слова: личность; профессиональное самоопределение; профессиональное самоопределение личности; профессия; самоопределение.

GENESIS AND CONTENT CONCEPT OF PROFESSIONAL SELF-DETERMINATION OF PERSONALITY

Oshurkevych Nataliia, Junior Researcher of Scientific-Research Laboratory
of Educology, Borys Grinchenko Kyiv University,
13-b Timoshenko Str., 04212 Kyiv, Ukraine, n.oshurkevych@kubg.edu.ua

The article is devoted to the study of the problem of professional self-determination of personality and its relevance in contemporary socio-economic conditions.

An analysis of the work of domestic and foreign scholars on the problem of professional self-determination of personality, made it possible to find out that there is no single theory in the understanding of the process of professional self-determination of personality.

The article reveals the essence of the concepts of «personality», «profession», «professional self-determination», «professional self-determination of personality», «self-determination». The genesis is analyzed and approaches to the definition of the essence of the concept of «professional self-determination of personality» are considered. The emphasis is placed on the professional self-determination of a personality as a multicomponent phenomenon that is interconnected with professional development and the formation of an individual.

The author's definition of the concept of «professional self-determination of personality» is proposed as a prolonged, dynamic and phased process of self-knowledge and professional choice, influenced by external and internal factors of the subject.

It has been established that in the writings of leading scholars there is an increased interest in the problem of professional self-determination of personality. The great experience of the various concepts and theoretical approaches developed to understanding the problem of professional self-determination of personality points to the complexity and multicomponent nature of the phenomenon of «professional self-determination of personality», as well as its close connection with the person's self-determination of the person, his self-realization, self-actualization and self-knowledge in professional activity.

Key words: *personality; profession; professional self-determination; professional self-determination of personality; self-determination.*

Стаття надійшла до редакції 16.10.2018

Прийнято до друку 29.11.2018